

TEATRALIA GALLÓW W ZBIORACH MUZEUM HISTORYCZNEGO m. KRAKOWA

SPADEK PO HALINIE GALLOWEJ

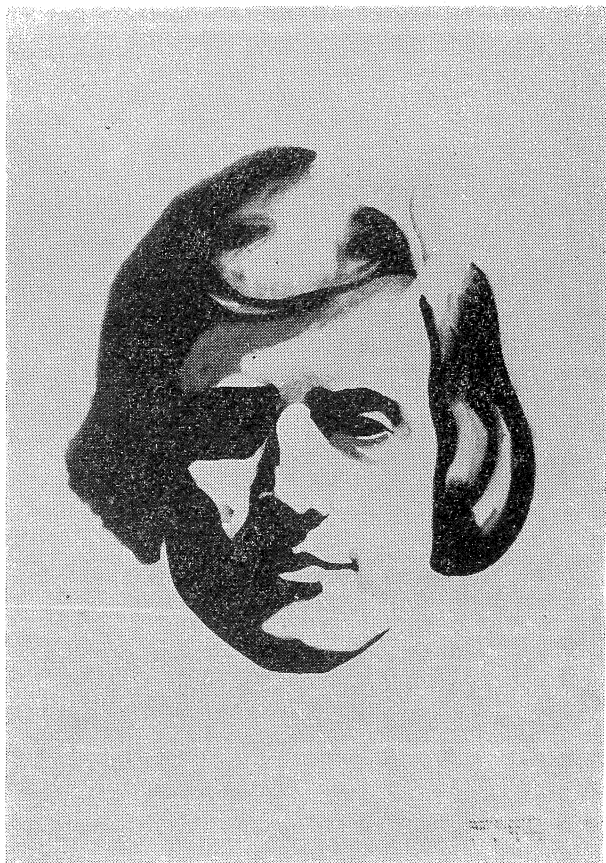
Halina Gallowa — fot. cywilna, ok. 1950 r.

W 1974 roku do zbiorów Muzeum Historycznego m. Krakowa przekazano ruchomości po zmarłej Jadwidze Marii Gall zgodnie z jej życzeniem wyrażonym w testamencie sporządzonym w Państwowym Biurze Notarialnym w Krakowie nr repertorium A. II.15865/70 z dn. 20.X.1970 r. oraz na podstawie aktu darowizny z dn. 5.VI.1974 r. podpisanego przez Wandę Kacicką i Zygmunta Brydowskiego, siostrę i szwagra zmarłej, jako jedynych jej spadkobierców. Jadwiga Maria Gall, używająca imienia Halina, była aktorką, reżyserem i pedagogiem, żoną Iwo Galla (1890—1959) — scenografa, reżysera, dyrektora teatrów i pedagoga.

Iwo Gall — fot. cywilna, 1948 r. Fot. B. Zdanowska.

Urodziła się w Warszawie 14.IX.1893 r. jako córka Józefa Kacickiego urzędnika kolei warszawsko-wiedeńskiej i Marii ze Zbierzychowskich. Po ukończeniu gimnazjum i Kursów Handlowych w 1912 r. wstąpiła do Klasy Dramatycznej przy Towarzystwie Muzycznym w Warszawie, po czym jako absolwentka tej dwuletniej szkoły w początkach 1915 r. została zaangażowana do Towarzystwa Aktorów Dramatycznych zorganizowanego przez Aleksandra Zelwerowicza. Występowała w Petersburgu w roli Stelli w *Fantazym* J. Słowackiego, Helenki w *Grubych rybach* M. Bałuckiego, Emilki w *Opiece wojskowej* S. Bogusławskiego¹.

Portret Haliny Gallowej wykonany przez Iwo Galla, 1920 r.

W 1916 r. związała się z Teatrem Polskim w Moskwie, zaś po jego upadku przeniosła się do zespołu Teatru Polskiego w Kijowie. W tym okresie grała m. in. Wenedę w dramacie J. Słowackiego, Joasa w *Sędziach* i Zosię w *Weselu* S. Wyspiańskiego, Mełę w *Moralności Pani Duskiej* G. Zapolskiej, Zośkę w *Karykaturach* J. A. Kisielewskiego. Po powrocie do kraju w 1919 r. została zaangażowana przez Teofila Trzczińskiego do Teatru im. J. Słowackiego w Krakowie i tu związała się z Iwo Gallem, współpracującym wówczas z tym zespołem scenografem.

W ciągu czterech sezonów dała się poznać w dość różnorodnym repertuarze kreując m. in. postacie z dramatów Wyspiańskiego — ponownie Joasa w *Sędziach*, Marynę w *Weselu*, Harfiarkę w *Wyzwoleniu*, Słowackiego — Lilię Wenedę i Amelię w *Horsztyńskim* oraz współczesne jak S. I. Witkiewicza — Ibisę w *Tumorze Mózgowiczu* i Tadzia w *Kurce wodnej*, L. Pirandella — Pasierbicę w *Sześciu postaciach w poszukiwaniu autora* czy K. H. Rostworowskiego — Królową Dusię w *Strasznych dzieciach*.

Od lata 1923 r. wraz z mężem pozostawała w kręgu Reduty jako członek zespołu aktorskiego, później również jako pedagog podejmując za namową Juliusza Osterwy wykłady z wymowy w Instytucie Reduty. Grała w Warszawie, Wilnie, brała udział w objazdach prezentując nowe role m. in. Feniksanę w *Księżu Niezłomnym* J. Słowackiego, Dziewczynę w *Snie* F. Kruszwskiej, Lucję w *Oknie* A. Rybickiego.

W 1929 r. z ramienia Reduty Gallowie odbyli podróż do Wiednia, Berlina, Drezna i Pragi, zaś w dwa lata później do Paryża. W sezonie 1930/31 Halina Gall wraz z Czesławem Zbierzyńskim prowadziła objazdowy Wołyński Teatr Wojewódzki z siedzibą w Łucku, gdzie stawiała pierwsze kroki jako reżyser, następnie na krótko związała się z Teatrem im. S. Żeromskiego w Warszawie pod kierownictwem Ireny Solskiej.

W latach 1932—1938 pozostawała w różnych zespołach podążając za mężem, a więc w Teatrze Kameralnym w Częstochowie, w Stołecznym Teatrze Powstalców, w Teatrze im. W. Bogusławskiego w Kaliszu (Iwo Gall był kolejno dyrektorem tych scen).

W ostatnim sezonie przed II wojną światową powróciła do Instytutu Reduty, gdzie kontynuowała pracę pedagogiczną i objęła rolę Księżniczki w wznowionej sztuce S. Żeromskiego *Uciekla mi przepióreczka*...

Po wyjeździe Osterwy do Krakowa w grudniu 1939 r. Halina Gall była jego zastępcą w sprawach Reduty w Warszawie i przez cały okres okupacji hitlerowskiej utrzymywała ścisły z nim kontakt snując plany dotyczące teatru po wojnie².

Szkic portretowy Iwo Galla wykonany przez Izabellę Wicińską, 1953 r.

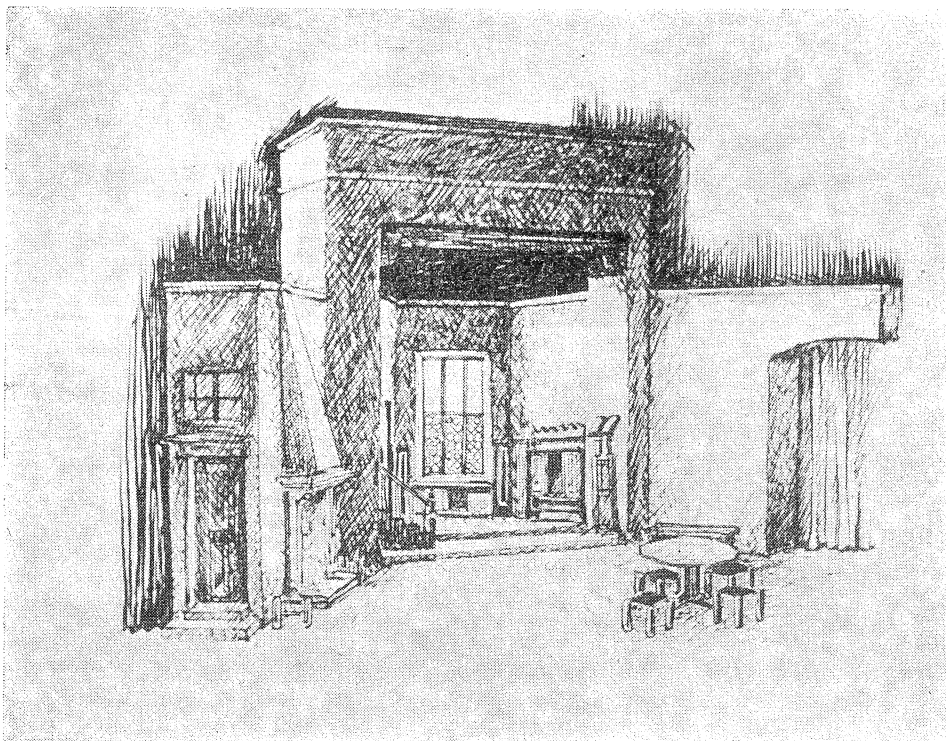

W latach 1941—1944 brała czynny udział w pracy założonego przez Iwo Galla Studia Dramatycznego, którego działalność przerwało powstanie warszawskie.

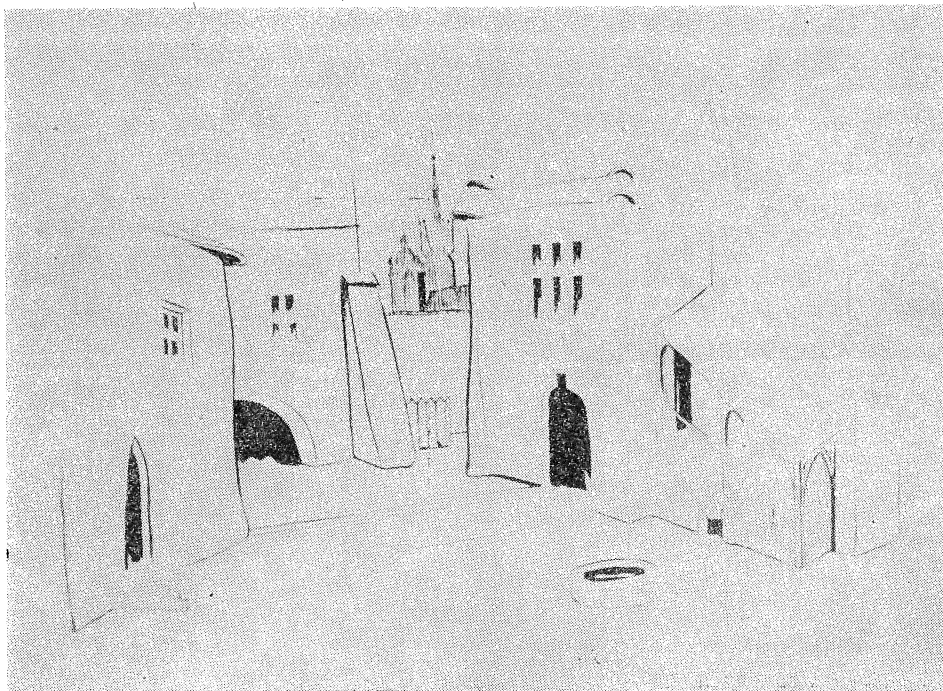
Po powrocie do Krakowa w marcu 1945 r. Halina Gallowa związała się z zespołem Starego Teatru oraz podjęła wykłady z dykcji i recytacji w reaktywowanym przez męża Studium Dramatycznym, w którym

znalazła się znaczna część uczniów z czasów konspiracyjnych spotkań warszawskich. Równocześnie prowadziła zajęcia w pozostałych dwóch tego typu placówkach działających w owym czasie w Krakowie — w Studio przy Starym Teatrze i przy Teatrze im. J. Słowackiego.

W 1946 r. Gallowie przenieśli się na Wybrzeże,

Szkice dekoracji do sztuki W Stwoszwym domu M. Mazur. Kraków, Teatr Młodego Widza, 1953 r.

gdzie w sukcesach zespołu kierowanego przez męża nie miały udziału też Halina Gallowa. W ciągu trzech sezonów na scenach Teatru „Wybrzeże” reżyserowała szereg pozycji m. in. *Ocalenie Jakuba J. Zawieyskiego* (grała też rolę Joanny), *Dom kobiet* Z. Nałkowskiej (rola Celiny Bielskiej), programy poetyckie oraz wykladała w działającym przy teatrze Studio Muzyczno-Dramatycznym. Po objęciu przez Galla dyrekcji Teatru Wojska Polskiego (późniejszy Teatr im. S. Jaracza) przeszła z częścią zespołu do Łodzi, gdzie nadal grała, reżyserowała i prowadziła zajęcia z wiersza i wymowy w Państwowej Wyższej Szkole Aktorskiej.

W 1953 r. Halina Gallowa wraz z mężem wróciła do Krakowa i początkowo związana była z Państwowym Teatrem Młodego Widza, a od 1955 r. do 1963 r., to jest do przejścia na emeryturę, ze Starym Teatrem. Tu ponownie reżyserowała *Dom Kobiet*, a także *Dom Bernardy Alba* F. G. Lorci (grała Marię Józefę), *Wysoką ścianę* J. Zawieyskiego (Tekla) oraz stworzyła przejmujące postacie — Starej w *Krzyszłach* E. Ionesco i Marii Lwownej w *Niespokojnej starości* L. Rachmanowa.

Jednocześnie kontynuowała pracę pedagogiczną w Państwowej Wyższej Szkole Aktorskiej (późniejsza Państwowa Wyższa Szkoła Teatralna), gdzie w 1958 r. uzyskała tytuł profesora nadzwyczajnego.

W ostatnich latach życia miała możliwość pracy nad rolami filmowymi — w *Lalce* zrealizowanej przez W. Hasa (Prezesowa Zasławska) i w *Trzeciej części nocy* w reżyserii J. Żuławskiego (rola epizodyczna).

Zmarła w Krakowie 9 maja 1974 r.

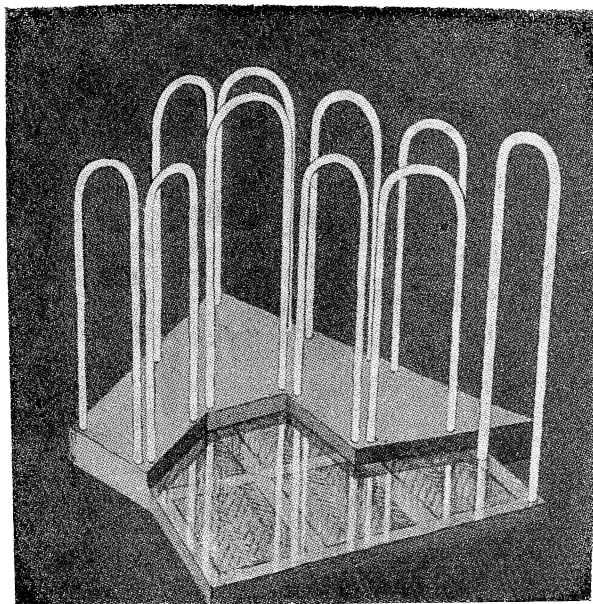
Ogromna większość przekazanych materiałów pochodzi z okresu powojennego: wcześniejsze zaginęły lub uległy zniszczeniu w czasie powstania warszawskiego w 1944 r. (ciągła zmiana miejsca zamieszkania tego wędrującego teatralnego małżeństwa z pewnością nie sprzyjała gromadzeniu). Zbiór ten jest dość różnorodny, z przewagą archiwaliów i fotografii. Całość została opracowana merytorycznie i skatalogowana przez zespół naukowy Oddziału Teatralnego, zaś katalog archiwaliów i księgozbioru jest w przygotowaniu w bibliotece naukowej muzeum.

SCENOGRAFIA

Zbiór prac scenograficznych Iwo Galla to w większości drobne szkice delikatne w rysunku i tonacji, wykonane przeważnie ołówkiem, atramentem, tuszem, podkolorowane kredką, czasem temperą, nieliczne tylko sygnowane.

Najwcześniejsze pochodzą z ok. 1923 r. i zostały przygotowane prawdopodobnie na wystawę scenograficzną; jest to zestaw 8 projektów dekoracji do *Opowieści zimowej* W. Szekspira, niezwykle oszczędnych w formie i kolorze⁴. Pozostałe zostały wykonane w latach 1949—1958, stanowią więc dokumentację ostatniego okresu twórczości artysty⁵.

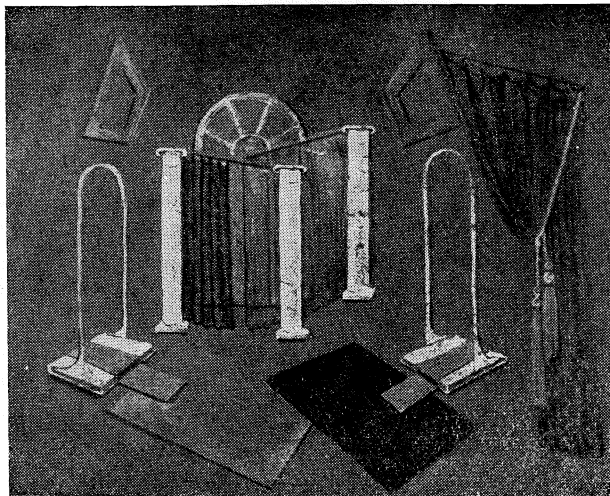
Z licznych realizacji plastycznych w Teatrze „Wybrzeże” znajdują się jedynie 2 szkice dekoracji i 1 kostiumu do *Marii Stuart* J. Słowackiego z 1949 r.⁶ Nieco więcej pochodzi z czasów łódzkiej dyrekcji są

Projekty dekoracji do *Opowieści zimowej* W. Szekspira. Kraków, Teatr Młodego Widza, 1955 r.

MALARSTWO — RYSUNEK

Wśród kilku zaledwie pozycji tego zespołu należy wymienić przede wszystkim trzy portrety Haliny Gallowej wykonane przez Iwo Galla: portret światłocieniowy głowy z dedykacją dla żony z 1920 r. (tusz lawowany, sygn.), małej szkieletki z 1921 r. (rys. oł., sygn.) oraz portret w popiersiu z ok. 1925 r. (rys. oł., nie sygn.). Czwarty portret, w całej postaci, prawdopodobnie również został namalowany przez Galla ok. 1925 r. (olej, nie sygn.). Wśród prac wykonanych przez tego artystę znajduje się też portret Róży Łuszczkiewicz z 1919 r., aktorki, pierwszej jego żony (rys. kredką, sygn.). Ponadto przekazano dwa portrety Galla: pochodzący z ok. 1950 r. pędzla Czesława Przybyły (olej, sygn.) oraz z 1953 r. wykonany przez Izabellę Wicińską (gwasz, sygn.)³.

racji oraz 5 projektów kostiumów i album z 108 szkicami kostiumów i rekwizytów, z niezwykle szczegółowymi opisami detali, rozrysem technicznym kroju, próbkami kolorów. Razem z dołączonymi wykazami ról i zestawami wszystkich elementów kostiumów ukazuje warsztat pracy artysty.

Z tego okresu pochodzi również 6 projektów dekoracji i 18 szkiców kostiumów do sztuki *Meir Ezofo* wg E. Orzeszkowej wystawionej w Państwowym Teatrze Żydowskim im. E. R. Kamińskiej w Warszawie w 1954 r.

W przekazie znalazły się też 3 szkice dekoracji do *Port Royal* H. Montherlanta, nie zrealizowane, a przygotowane prawdopodobnie na początku sezonu 1957/58 w związku z propozycją reżyserii tej sztuki w Starym Teatrze, odrzuconą zresztą przez Galla po zapoznaniu się z tekstem sztuki⁸.

FOTOGRAFIE

Z liczącego ponad 1000 sztuk zbioru znikoma część pochodzi z okresu międzywojennego — 76 sztuk, w tym 20 fotografii cywilnych Haliny Gallowej, kilka w rolach m. in. z okresu moskiewskiego i krakowskiego.

Halina Gallowa w roli Joasa w Sędziach S. Wyspiańskiego. Moskwa, Teatr Polski, 1916. Fot. R. Brodowski.

Halina Gallowa w roli Ibissy w sztuce Tumor Mózgowicz S. I. Witkiewicza. Kraków, T. im. J. Słowackiego, 1921 r.

kiego, także 11 fotografii cywilnych Iwo Galla oraz pojedyncze z zespołami Studia Hebrajskiego w Wilnie, Reduty w Rawiczu czy Wołyńskiego Teatru Wojewódzkiego w Łucku. Poza tym kilkanaście podobizn aktorów i ludzi teatru m. in. Juliusza Osterwy, Wandy Osterwiny, Stefana Jaracza, Teofila Trzcńskiego, Wincentego Drabika (niektóre z dedykacjami). Olbrymnia większość przekazu dotyczy okresu powojennego. Wyodrębnić należy ponad 50 fotografii cywilnych Haliny Gallowej i Iwo Galla z różnych lat życia oraz duży zestaw zdjęć amatorskich prywatnych (ponad 150 sztuk). Pozostałe stanowią bogatą dokumentację działalności Gallów, a równocześnie i scen. z którymi byli związani.

Najpełniej reprezentowany jest okres dyrekcji Galla w Teatrze „Wybrzeże”; są to fotografie z większości premier lat 1946—1949 (ponad 500 sztuk) oraz w Teatrze im. S. Jaracza w Łodzi z lat 1949—1952 (ponad 170 sztuk). Dość skromny natomiast jest zbiór z czasów krakowskich (ok. 50 sztuk), głównie są to fotografie Haliny Gallowej w rolach z lat 1953—1962 oraz pojedyncze ze sztuk reżyserowanych lub opracowywanych plastycznie przez Galla.

Scena ze sztuki *W Stwoszowym domu* M. Mazur (pośrodku H. Gallowa). Kraków, Teatr Młodego Widza, 1953 r. Fot. F. Nowicki

ARCHIWALIA

Omawiając ten ogromny, liczący ponad 2000 sztuk, przekaz trzeba dokonać pewnej selekcji i ograniczyć się jedynie do wyróżnienia kilku tylko grup. Tak więc należy wymienić rękopisy zawierające uwagi, refleksje dotyczące teatru, wspomnienia notowane przez Iwo Galla dość niesystematycznie w różnych okresach życia (częściowo tylko datowane) oraz zapisaną przez niego w trzech zeszytach w latach 1941—1945 „Próbie inscenizacji *Akropolis*” wraz z egzemplarzem pierwodruku dramatu z naniesionymi odręcznymi uwagami inscenizacyjno-reżyserskimi.

Zachowały się też osobiste dokumenty Gallów — świadectwa, nominacje, odznaczenia, nagrody, własnoręcznie pisane życiorysy artystyczne i ankiety personalne.

Przejęto również archiwalia Studium Dramatycznego Iwo Galla w Krakowie z lat 1945—1946 dotyczące m. in. spraw organizacyjno-gospodarczych i działalności pedagogicznej, korespondencję urzędową, ankiety personalne słuchaczy, księgi finansowe, a także materiały z okresu dyrekcji Galla na Wybrzeżu i w Łodzi oraz z czasów współpracy z Państwowym Teatrem Młodego Widza w Krakowie.

Osobną grupę stanowią rękopisy Haliny Gallowej, większość związana z jej długoletnią pracą pedagogiczną; są to m. in. teksty wykładów z wymowy,

teoretyczne rozważania dotyczące recytacji, analizy utworów poetyckich i prozy, notatki o postępach uczniów. Są też uwagi reżyserskie, opinie dotyczące metod pracy artystycznej, szczegółowe analizy postaci i.t.p.

Omawiając ostatnią większą grupę przekazanych archiwaliów — korespondencję prywatną należy nadmienić, że mimo dużej ilości zachowanych listów do Haliny i Iwo Gallów (433 sztuki od 174 zidentyfikowanych nadawców) nie stanowią one większych zespołów. Pochodzą, poza rodzinnymi, w przeważającej części od osób związanych z teatrem — aktorów, pisarzy, reżyserów, dyrektorów scen i uczniów, powstały zaś, z wyjątkiem kilku, po 1945 r.

Do najwcześniejszych należą: żartobliwy list Stefana Jaracza do młodziutkiej Haliny Kacickiej z czerwca 1914 r. oraz od Juliusza Osterwy do Galla dwa publikowane już listy z 28.X.1926 i 16.XII.1927 r.⁹ i kilka słów skreślonych na kartoniku z 3.IV.1927 roku.

Z powojennych jedynie listy Jerzego Zawieyskiego do Gallowej z lat 1947—1964 stanowią większy zespół jako materiał dokumentacyjny dotyczący reżyserowanych przez nią sztuk tego autora.

Zachowały się też nieliczne brudnopisy i kopie listów Gallów m. in. 2 odpisy listu Iwo Galla do Osterwy z 1942 r., w którym zamieszcza „swoje wyznanie sztuki teatru” (maszynopis z odręcznym dopiskiem)¹⁰.

Poza listami przekazano ponad 500 sztuk kart po-

Halina Gallowa w roli Starej (z J. Nowakiem) w sztuce *Krzesa* E. Ionesco. Kraków, Teatr Poezji, 1957 r. Fot. A. Drozdowski.

cztowych z korespondencją do Gallów, bilety wizytowe, zaproszenia, podziękowania i życzenia okazjonalne.

Na zakończenie należy wspomnieć o kilku pozyskanych egzemplarzach reżyserskich sztuk opracowywanych przez Gallów, z których *Świerszcz za kominiem* K. Dickensa zawiera szereg uwag oraz drobne szkice dekoracji wykonane przez Galla, zaś na karcie tytułowej posiada odręczną adnotację: „Ten egzemplarz przeszedł powstanie w Warszawie i był zasypany razem z nami / Iwo Gall”.

PAMIĄTKI

Wśród nielicznych należy wymienić medale i odznaczenia (m. in. Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski Haliny Gallowej, Order Sztandaru Pracy II klasy i Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski Iwo Galla), laskę Iwo Galla oraz kilka przedmiotów z ich mieszkania m. in. maskę teatralną (drewno polichromowane), cynowy dzban datowany „1759” i stół w stylu biedermeier.

KSIEGOZBIÓR

Biblioteka Gallów licząca ponad 1800 tytułów świadczy o rozległych zainteresowaniach właścicieli. Zawiera niezwykle cenny i bogaty zestaw pozycji z zakresu historii, historii sztuki, plastyki, kostiumologii, muzyki, etnografii oraz przede wszystkim teatru i jego dziejów. Sporą część stanowią wydawnictwa obcojęzyczne, teksty utworów scenicznych, niejednokrotnie rzadkie pierwodruki.

P R Z Y P I S Y

¹ Większość danych pochodzi z własnoręcznie pisanych przez Halinę Gallową życiorysów; pewne nieścisłości w miarę możliwości zostały skorygowane.

² J. Szczublewski, *Żywot Osterwy*, Warszawa 1971, s. 466—68, 479, 481, 489—90, 494 i nast.

³ W zbiorach MHmK znajduje się też portret Haliny Gallowej malowany przez męża w 1924 r., darowany przez nią w 1965 r. (olej, nie sygn.).

⁴ U. Aszyk-Milewska, Iwo Gall — Poszukiwania teatralne, Łódź 1978, s. 14.

⁵ W posiadaniu MHmK było dotąd tylko 10 projektów kostiumów Iwo Galla do inscenizacji *Strasznych dzieci* K. H. Rostworowskiego w Teatrze im. J. Słowackiego w Krakowie w 1921 r. (temp., sygn.).

⁶ W przekazanym do MHmK przez Państwową Wyższą Szkołę Teatralną w Krakowie w 1978 r. bogatym zbiorze scenografii znalazły się również prace Iwo Galla, prawdopodobnie darowane przez Halinę Gallową. Są to rysowane ołówkiem projekty do nagrodzonego na Festiwalu Szekspirowskim w 1947 r. przedstawienia *Jak wam się podoba* zrealizowanego w Teatrze „Wybrzeże” w Gdyni (25 szkiców elementów dekoracji i kostiumów) oraz do *Chorego z urojenia* Moliera wystawionego na tej samej scenie w kilka miesięcy później (20 szkiców kostiumów).

⁷ Reprodukcje projektów kostiumów w wydawnictwie Wydziału Kultury Prezydium Dzielnicowej Rady Narodowej Łódź—Bałuty „Iwo Gall, Projekty kostiumów do *Wieczoru Trzech Króli* Williama Shakespeare’a”.

⁸ Materiały dotyczące tej sprawy znajdują się wśród pozyskanych archiwaliów.

⁹ Listy Juliusza Osterwy, Warszawa 1968, s. 80, 91—93.

¹⁰ Fragmenty w: J. Szczublewski, *Żywot Osterwy*, Warszawa 1971, s. 499—500.

